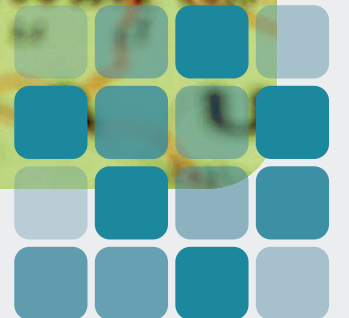

SURİYE'DE 2019 YILINDA NELER YAŞANABİLİR?

DOÇ. DR. SERHAT ERKMEN

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2019

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 (312) 430 26 09 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Associated Press

SURİYE'DE 2019 YILINDA NELER YAŞANABİLİR?

Yazar Hakkında

Doç. Dr. Serhat Erkmen,

Üniversite eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladı. 2008 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Uluslararası İlişkiler Doktoru unvanı aldı. 2013 yılı Ekim ayında Doçent unvanını elde etti. Halen Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Serhat Erkmen, üniversitedeki görevi dışında Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde (ASAM) 2000-2008 yılları, 2009-2014 arasında Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) ve 2014-2018 arasında 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nde araştırmacı ve danışman olarak çalışmıştır. Bu araştırma merkezlerinde yaptığı çalışmaların bir kısmı Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak yayınlanmıştır.

Serhat Erkmen'in akademik çalışma alanları, "Radikalleşme ve Terörizm", "Yabancı Terörist Savaşçılar", "PKK, IŞİD ve El Kaide" örgütleri; ile Suriye ve Irak'taki güvenlik ve toplumsal sorunlar üzerinedir. Son dönemde özellikle YPG'deki Yabancı Terörist Savaşçılar ve IŞİD'e katılan Türk vatandaşları üzerine veri tabanı ve analiz çalışmalarına yoğunlaşmıştır.

Ocak 2019

Giriş

Suriye'de son 4 yıldır yavaş ama kökten bir değişim yaşanıyor. 2014 ve 2015 yıllarında Beşar Esed yönetiminin varlığını devam ettirmesi mucizelere bağlıyken, önce 2014 sonlarında ABD'nin, 1 yıl sonra da Rusya'nın doğrudan askeri müdahalesiyle birlikte Suriye'deki çatışmaların dinamikleri değişti. İki büyük devletin çatışmalara doğrudan ve açıkça müdahalesi, muhalifler/rejim-milisler/İŞİD/PKK-YPG ekseninde cereyan eden çatışmaların doğasını kökten bir biçimde etkiledi. Bu etkileme temelde büyük askeri üstünlüğe sahip iki devletin, ciddi ekonomik kaynak ayırarak çatışmaya müdahalesi ve kendi etki alanlarını doğrudan varlıkları ve sahadaki vekillerini bir araya getirmesi şeklinde oldu. Bu müdahale sonucunda çatışan tarafların kontrol ettiği topraklar hızla el değiştirmeye başladı. Muhaliflerin elinde kalan bölgeler Rusya'nın desteklediği Şam'ın kontrolüne geçerken, İŞİD'in kontrol ettiği alanlar ABD sayesinde PKK/YPG'nin eline geçti. Sonuçta 2017 yılında İŞİD temel belirleyici olmaktan çıktı ve 2018'in başlarından itibaren ülkenin küçük ve görece izole bir alanında zayıf bir varlık sürdürmeye başladı. Özetle; 2017 yılından itibaren Rusya ve ABD'nin sahadaki vekillerinin İŞİD ve muhaliflerin elinde kalan toprakları paylaşarak alan genişletmesi, çatışmanın dengesinin Şam'ın lehine dönmesini sağladı. Bunun en önemli istisnası ise Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları oldu. Bu iki hareket hem İŞİD hem de PKK/YPG'nin elindeki toprakların muhaliflerin denetimine geçmesini sağlayan temel faktörlerdi.

Peki 2019'da Suriye'de yaşanabilecek gelişmelerin temel belirleyicileri neler olacak? Elbette, Suriye gibi dengelerin hızla değiştiği bir coğrafyaya yönelik çıkarsamalarda bulunmak ya da analiz yapmak çok güç ve her zaman büyük bir yanılma payı bırakmalı. Ancak gelişmeler birebir öngörülemezse bile yaşanabilecek olayları etkileyebilecek temel parametreleri şöyle sıralayabiliriz:

1. ABD'nin çekilme kararını uygulamaya geçirmesi, çekilmenin hızı, biçimi ve eşgüdümü

2. ABD'nin çekilmesinden sonra yerini kimin/nasıl dolduracağı
3. Türkiye'nin başlatması beklenen operasyonun kapsamı
4. İdlib'in kısmen ya da tamamen bir çatışma sahasına dönüşüp dönüşmeyeceği
5. Rejimin toprak kazanımına paralel bir yeniden inşa sürecine başlanıp başlanmayacağı
6. Muhaliflerin askeri evreden siyasi evreye geçip geçemeyeceği
7. Arap ülkelerinin Suriye'yle diplomatik ve siyasi ilişkilerini yeniden geliştirmesi
8. YPG'nin İŞİD gibi eriyip erimeyeceği ya da Şam'a entegre olup olmayacağı?

Bu parametreler çerçevesinde önümüzdeki yıla ilişkin bir değerlendirme yapılırsa aşağıdaki gelişmelerin ortaya çıkması mümkündür.

ABD'nin "Çekilmesi"

Bu konuda altı çizilmesi gereken önemli bir nokta bulunuyor. ABD'nin Suriye'den ne zaman, ne kadar hızla çekileceği ve tam olarak çekilip çekilmeyeceği henüz netlik kazanmış değil. Her ne kadar Başkan Trump çekilme fikrinden vazgeçmiş görünmese de ABD'de gerek güvenlik bürokrasisinin gerekse bazı siyasi çevrelerin Suriye'den çekilme fikrine sıcak bakmadığı sır değil. Üst üste gelen istifalar, PKK/YPG'ye destek veren ekibin tasfiye edildiği görüntüsü veriyor olsa da alınan kararın sahaya nasıl yansıtacağı belirsizliğini koruyor. Son günlerde ABD yönetiminden gelen açıklamalar, çekilme konusundaki direncin arttığını gösteriyor. Bu nedenle halen "ABD bölgeden çekilirse" diye söze başlamak daha doğru görünüyor. Ayrıca, "çekilme" sadece siyasi ya da stratejik düzlemde işleyecek bir süreç değil. ABD'nin YPG'ye verdiği silahları toplamadan ve siyasi destekten vazgeçmeden çekilmesi bölgede bir dizi yeni soruna neden olabilir. Örneğin, YPG'ye verilen binlerce tır silah ve mühimmatın doğrudan PKK'nın eline geçmesi, YPG tarafından daha sonra kullanılmak

üzere yer altına indirilmesi ya da bölgede faaliyet gösteren diğer terör örgütlerine satılması olasılıklarından her birinin farklı düzeyde kısa ve orta vadeli tehditlere neden olacağı söylenebilir. Bunun yanı sıra ABD'nin çekildiği üslere hangi aktörün nasıl yerleşeceği sorununun da altı çizilmeli. Şam Yönetimi ile anlaşılan YPG'nin bu üslere farklı kisveler altında yerleşmesi Türkiye'nin güvenlik sorunlarını azaltmak bir yana artırabilir. Bu noktada Türkiye ile ABD arasında çekilme sürecinin tam bir koordinasyon içinde uygun bir zamanlamayla yapılması bu sürecin en kritik

daha fazla istikrar üretebilir. Çünkü, ABD'nin hızla çekilmesi ve Şam ile PYD arasında örtülü ya da açık bir anlaşma neticesinde özellikle sınırın kritik hatlarında Şam Yönetimi'nin YPG'yi gözeterek yerleşmesi Türkiye'nin PKK/YPG'den kaynaklanan güvenlik sorunlarını tam olarak çözmeyebilir.

ABD'nin Yerini Kim Dolduracak?

Aslında önümüzdeki dönemin en kritik sorusu muhtemelen budur. ABD gerçekten çekilirse

“ ABD'nin çekildiği üslere hangi aktörün nasıl yerleşeceği sorununun altı çizilmeli. Şam Yönetimi ile anlaşılan YPG'nin bu üslere farklı kisveler altında yerleşmesi Türkiye'nin güvenlik sorunlarını azaltmak bir yana artırabilir. Bu noktada Türkiye ile ABD arasında çekilme sürecinin tam bir koordinasyon içinde uygun bir zamanlamayla yapılması bu sürecin en kritik unsuru olacaktır. ”

unsuru olacaktır. Aşağıda da inceleneceği gibi bu noktada Türkiye'nin olası operasyonu daha kritik hale geliyor. ABD varlığı tamamen sona ermeden ve ABD-Rusya dengesi gözetilerek gerçekleştirilecek bir operasyon Türkiye için

onun boşluğunu doldurabilecek üç temel aktör bulunuyor. Şam Yönetimi, Türkiye ve Arap ülkelerinden oluşturulacağı iddia edilen bir uluslararası güç. Şam Yönetimi'nin çekilme kararından çok önce dahi PYD ile diyalog halinde olduğu

ve kararın açıklanmasıyla birlikte bu süreci kendi lehine çevirmeye çalıştığı görülüyor. 30 Aralık günü Menbiç'e Suriye Ordusu'nun girdiği iddiasının ortaya atılması bunun en önemli göstergesiydi. Suriye Ordusu'nun Menbiç'e girdiğini Rusya dahi ilan etmesine rağmen sahada bunu doğrulayan somut bir gelişme bulunmuyor. Ancak, Menbiç'teki girişim, Suriye Ordusu'nun artan hareketliliği, PYD kontrolündeki bazı alanlarda Rejim yanlısı gösterilerin artması, bazı Arap aşiretlerinin bir anda Şam'a ne kadar sadık olduklarını "hatırlaması" ve PYD'nin "Suriye'nin toprak bütünlüğünü" koruduğunu belirten açıklamaları Şam'ın ABD'nin çekildiği alanlarda yeniden kontrolü sağlamakta istekli olduğunu gösteriyor. Bir anlamda Şam Yönetimi, 2012'de çatışmadan çekildiği ve PYD'nin kontrolüne bıraktığı

Ancak Şam Yönetimi'nin dengeleri okuyabilecek durumda olduğunu ve YPG törpülenmeden gerçek anlamda alana hakim olamayacağını bildiğini varsayacak olursak; öncelikle petrol alanlarını, önemli şehir ve ilçe merkezlerini ve barajlar dahil olmak üzere kritik altyapı tesislerini denetim altına almayı tercih edecek bir yaklaşım geliştirmesi olasılığı daha yüksek.

Bu noktada geri kalan alanlardaki fiili hakimiyetin nasıl sağlanabileceği sorusu gündeme geliyor. Son dönemde basında çıkan haberlerden Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır başta olmak üzere bazı Arap ülkelerinden oluşan bir gücün ve/veya Kuzey Irak'ta Suriyeli Kürtler arasından örgütlenen peşmergelerin bölgeye yerleşmesi planları tartışılıyor. Fakat, bu çok gerçekçi bir

“ Şam ABD'nin çekildiği alanlarda yeniden kontrolü sağlamakta isteklidir. Şam Yönetimi bir anlamda 2012'de çatışmadan çekildiği ve PYD'nin kontrolüne bıraktığı bölgelere ve ilerleyecek gücü bulduğunda ABD tarafından engellendiği yerlere yine çatışmaksızın girebilme fırsatını yakaladığını düşünüyor. Üstelik, bu konuda Rusya'nın da destek verdiği söylenebilir. ”

bölgelere (Aynü'l-Arap ve Haseke civarı) ve ilerleyecek gücü bulduğunda ABD tarafından engellendiği yerlere (Rakka ve Deyr Ez-Zor gibi) yine çatışmaksızın girebilme fırsatını yakaladığını düşünüyor. Üstelik, bu konuda Rusya'nın da destek verdiği açıkça söylenebilir. Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zaharova'nın ABD'nin çekildiği bölgelerin Şam'a verilmesi gerektiği açıklamaları bu bağlamda değerlendirilmeli. Ancak, Şam'ın ABD'nin çekildiği yerlerdeki boşluğu ne kadar kapatabileceği ayrı bir tartışma konusu. Suriye Ordusu'nun operasyonel kabiliyeti hala ülkenin tamamını kontrol etmekten uzak. Çok kısa bir süre içinde bu kadar geniş bir alanı kendisine yerel müttefik bulamadan kontrol edebilmesi son derece güç. Bu nedenle, ABD'nin çekildiği alanı bir anda ve tamamen kontrol etmek istese dahi, PKK/YPG ile işbirliği yapmadan bunu yapabilmesi mümkün görünmüyor.

senaryo olmadığı gibi Moskova ve Tahran'dan yeşil ışık alması olasılığı da düşük. Çünkü söz konusu güç, her ne kadar Suriye'nin Arap Birliği'ne dönmesinin "diyeti" olarak görülebilecek olsa dahi, temelde ABD ve Suudi Arabistan'ın desteğinde örgütlenecek olan bu yapının özellikle İran açısından sorun yaratabileceği açık. Bu iki ülkenin son birkaç yıldır hem YPG'ye hem de bölgedeki birtakım aşiretlere verdiği destek üzerinden sağladığı hakimiyeti, şimdi başka bir aracı üzerinden yürütme çabası İran'ın Doğu Akdeniz'e erişim koridoruna önemli bir darbe olabilecektir. Üstelik, Irak ordu ve milislerinin de Suriye'nin içlerinde gittikçe aktif hale geldiği bir ortamda hem yeni çatışmalar üretebilecek hem de İran ile ABD-Suudi Arabistan arasında bölgedeki güç mücadelesini tetikleyebilecektir. Ayrıca, bu tür bir yapının YPG'yi askeri olarak PYD'yi de siyasi olarak devre dışı bırakması da

mümkün olmayacağından Şam'ın uzun vadede bölgede kontrolünü pekiştirmesine değil geçici olarak kontrol sağlıyor izlenimi vermesine yol açabileceği düşünülebilir. Son olarak, Rusya'nın ABD'nin bölgedeki etkinliğini, görünümünü değiştirerek sağlayacağı bu girişime sıcak bakması beklenmemelidir. Bu nedenle büyük bir olasılıkla, İran ve Rusya'nın bu konudaki tavrı belirleyici olacak ve bu plan da geçmişteki benzerleri gibi kağıt üzerinde kalacaktır.

ABD'nin "çekilmesi" halinde güç boşluğunu doldurabilecek üçüncü aktör ise Türkiye'dir. Ancak Türkiye'nin bu bölgede oynayabileceği rolün niteliği diğer iki olasılıktan farklıdır. Bir kere Türkiye, ne Şam Yönetimi gibi bölgede bir egemenlik iddia etmektedir ne de "uluslararası güç" gibi mevcut yapıyı bir başka adla devam ettirecek bir vizyona sahiptir. Türkiye'nin ABD

yonu olacaktır. Geri kalan bölgenin terör unsurlarından temizlenmesini diğer aktörlerin sorumluluğuna bırakmak daha akılcı görünüyor.

Türkiye'nin Olası Askeri Operasyonu

Hala olası kelimesi kullanılıyorsa da birkaç temel gösterge olası bir kara hareketinin hiç olmadığı kadar yakın olduğunu göstermektedir. Bu göstergeler şöyle sıralanabilir: Türkiye'nin Suriye sınırına yaptığı askeri yığının miktarı ve niteliği; Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatı bölgesinde TSK'nın ve ÖSO gruplarının konumlanma yer ve biçimleri; İdlib'de patlak veren çatışmalar ve Suriye ordusunun ve Rusya'nın hareketliliği; ABD askerlerinin konuşlanma pozisyonlarındaki değişiklik; ve ABD ve Rus yetkililerle yapılan görüşmelerin sıklığı ve içeriği.

“İdlib'de Soçi Mutabakatı ile engellenen senaryonun tekrar gündeme gelmesi ve hayata geçmesi, 2019 yılının en önemli gelişmelerinden birisi olabilir. Çok sayıda insanın göç etmek zorunda kalacağı ve HTŞ'nin elindeki bölgelerin Şam Yönetimi'nin eline geçeceği bir durum, muhaliflerin de köşeye sıkışmasına neden olabilir. Bu durumda, sorunun insani boyutu büyük bir krize dönüşebilecektir.”

çekilme kararını açıklamadan önce de temel vizyonu bölgedeki PKK/YPG varlığının sona ermesi ve terörle mücadeledir. Bu perspektifte ABD'nin çekilmesi halinde Türkiye'nin bölgede oynayabileceği rol terörle mücadele ve Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı ilkesi esasında şekilleneceğinden ABD'nin çekildiği bölgenin tamamına ilişkin bir yaklaşım geliştirmeyeceği söylenebilir. Bu bağlamda PKK/YPG ve IŞİD gibi örgütlerle mücadele hangi ölçüde bir alanı gerektiriyorsa o alandaki istikrarsızlığın önüne geçmek için hareket edeceğini düşünmek daha doğru görünmektedir. Daha farklı bir ifadeyle Türkiye-Suriye sınırında YPG'nin kontrol ettiği bölgeler ile Irak Suriye sınırından başlayarak Halep'e doğru gelen coğrafyada PKK'nın tekrar aktif hale gelmesini engellemek muhtemelen Türkiye'nin temel viz-

Öncelikle sahadaki askeri hareketlilik incelendiğinde olası bir operasyon için gerekli hazırlıkların büyük ölçüde tamamlandığı söylenebilir. Ancak, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları'nda olduğu gibi, olası operasyonun zamanlamasını belirleyecek olan şey askeri gerekliliklerden ziyade ABD ve Rusya'nın tutumu olacaktır. Başkan Trump'ın Türkiye ile işbirliği açıklaması başta koşulsuz olmasına rağmen zaman içinde ABD'li yetkililerden farklı açıklamalar gelmeye başlamıştır. Bu durum, ABD'nin "çekilme" kararının, operasyonu durdurmak için mi yoksa bölgedeki angajmanını sona erdirmek için mi olduğunun tekrar tartışılmasına neden olmaktadır. ABD askerleri çekilmeye başlasalar da üst düzeydeki işbirliği önerisinin henüz taktik düzeye indiğini söylemek zordur. Öte yandan, bu konuda

Rusya'nın tutumu en az ABD kadar hatta çok daha fazla önemli olabilir. Öncelikle, Suriye'de hava sahası açılması hususunda son karar sahibinin Rusya olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, Şam yönetiminin kararlarını etkileyebilecek olan temel güç de Rusya'dır. Bu bağlamda Rusya, operasyona karşı çıkması halinde Türkiye ile ABD arasında bir yakınlaşma meydana gelebileceğini düşünerek operasyona destek verebilir. Ya da tam tersine PYD'yi koruma altına alarak operasyonu durdurmayı seçebilir. Ancak, Rusya, operasyonu bir şekilde destekleme kararı alsa bile daha önceki örneklerde görüldüğü gibi Suriye'nin kuzey sınırındaki askeri hareketliliği diğer bölgelerde kendi lehine kullanmayı tercih edebilir. Dolayısıyla, Türkiye'nin operasyonu sırasında ya da hemen öncesinde İdlib'de silahtan arındırılmış bölgelerin rejim denetimine geçmesi için bir hareket başlatabileceği ya da Türkiye'nin operasyonuna bir yandan destek verirken diğer yandan el altından PYD'nin rejimle anlaşma çabasını destekleyebileceği söylenebilir. Bu nedenle, tekrar altı çizilmelidir ki; olası bir askeri operasyonun başlaması Türkiye'nin hazırlıkları kadar

uygun uluslararası atmosfer ve büyük güçlerin tutumları dengelendiğinde başlayabilecektir.

Bu göstergeler; uluslararası konjonktürün uygun hale gelmesiyle birlikte operasyonun başlayacağını göstermektedir. Ancak hem son dönemdeki gelişmelerin stratejik ilişkiler bağlamında değerlendirilmesine hem de sahadaki hareketlenmelere bakıldığında çıkarılan sonuç kamuoyunda genellikle odaklanılanın aksine olası bir operasyonun Menbiç ile sınırlı kalmayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Tam olarak tahmin etmek mümkün olmasa da Türkiye'nin terörle mücadele ve sınır bölgelerinde güvenliği sağlama kapsamında en azından Cerablus'tan Dirbesiye'ye kadar geniş bir alanda; sınırın içinde de M4 yolunun denetimini ve sınır bölgesinin tam emniyetini alabilecek bir derinliğe kadar geniş çaplı bir operasyon yapması beklenebilir. Elbette bu tahminde büyük bir yanılma payı bırakılmalıdır. Ancak, bölgesel ve uluslararası dinamiklerin doğru bir kesişiminde bu olasılığın güçlü olduğu söylenebilir.

Eğer bu analiz doğru ise Türkiye'nin Suriye içinde yürüteceği askeri hareketin süresi ve kapsamının önceki hareketlerden çok daha uzun sürebileceği ve önemli farklılıklar arz edeceği öngörülmelidir. Bu sürecin doğrudan çatışma ve askeri operasyon kısmı döneme göre değişkenlik gösterecek olsa da olası bir operasyon askeri hareket süresi açısından olmasa da sürecin tamamlanması açısından 2019 yılının önemli bir kısmını kapsayabilir.

Operasyonun temel hedefi Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadelesi olsa da gerçekleşmesi halinde Suriye'deki dengeleri etkileyeceği muhakkaktır. Bir kere, PKK/YPG'nin kontrol ettiği alanlar asgariye inecektir. Şam Yönetimi'nin artan baskısı veya varlığını sisteme entegre

dikkate alınırsa muhaliflerin Suriye'de varlıklarını genişletebilecekleri ve Anayasa yapım sürecinde ellerinin güçleneceğinin de altı çizilmelidir. Son olarak, Türkiye'nin hem sahada hem de masada daha güçlü bir aktöre dönüşeceği gözlenecektir.

İdlib'in Kaderi

Türkiye Soçi Anlaşması'yla İdlib'de büyük bir sorumluluk olarak bölgede büyük çaplı bir yıkımı ve kitlesel göçü engellemeyi başarmıştı. Silahlardan arındırılmış bölge uygulaması hayata geçirilmiş olmasına rağmen gruplar arasındaki çelişkilerin her an bir istikrarsızlık üretmesi ise güçlü bir ihtimaldi. Bu çerçevede HTŞ ile Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne bağlı olan Nureddin Zengi grubu arasında başlayan ve HTŞ'nin İdlib'in

“Yaşadığı iç savaş nedeniyle büyük bir yıkıma uğrayan Suriye'nin ekonomik anlamda ayağa kalkması için milyarlarca dolar gerekmektedir. Önümüzdeki dönemde siyasal uzlaşma sürecine paralel olarak yeniden inşa çalışmalarının gündeme geleceği görülecektir. ABD'nin işgali sonrasında Irak'ta yaşananlar bu bağlamda öğretici olabilir.”

olarak devam ettirme arayışına girebilecek olan PYD'nin kendi tercihiyle geri kalan bölgelerin de Şam'ın denetimine girmesi, bölgedeki doğrudan PYD hakimiyetini sona erdirecektir. Sınır hattında bu türden gelişmelerin yaşanması Suriye'nin kuzeyindeki demografik değişimin tersine dönmesine neden olabilir. Hatırlanabileceği gibi bölge sakinlerinin önemli bir kısmı YPG'nin baskıları ve demografiyi değiştirme politikası çerçevesinde bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştı. Operasyonun gerçekleşmesi halinde bu bölgeden çıkmak zorunda olanların bir kesiminin geri dönmesinin yanı sıra Esed Yönetimi altında yaşayamadığı için evlerinin terk eden ve sayıları milyonu geçen İdlib'e yerleşen Suriyelilerin oradaki istikrarsızlık, çatışma, kaynak yetersizliği ve kalabalık nedeniyle Fırat'ın doğusuna doğru kaymasına şahit olabiliriz. İkinci olarak Türkiye'nin bu bölgeleri muhaliflerin kontrolüne bırakacağı

büyük bir kısmında kontrolü yeniden ele alması noktasına ulaşan gelişmeler İdlib'in belki de Fırat'ın doğusundan önce bir çatışma sahasına dönüşeceğini göstermektedir. Eğer kısa süre içinde gruplar arasında bir çözüm bulunmaz ve HTŞ ele geçirdiği yerleri bırakmazsa, bu durum Rusya ve Şam Yönetimi'ne aradığı gerekçeyi verecektir. Bu çerçevede HTŞ'nin diğer grupları yenerek ve sivil yerleşim yerlerini de vurarak ele geçirdiği alanlara yönelik Rusya ve Suriye ordusunun başlatacağı bir operasyon bölgenin kaderini değiştirebilecektir. Suriye ordusunun yaptığı yığınak ve Rusya'nın yürüttüğü hava operasyonları gelecek operasyonun ilk adımları olarak nitelelenebilir. İdlib'de Eylül ayında engellenen senaryonun tekrar gündeme gelmesi ve hayata geçmesi, 2019 yılının en önemli gelişmelerinden birisi olabilir. Çok sayıda insanın göç etmek zorunda kalacağı ve HTŞ'nin elindeki bölgelerin Şam

Yönetimi'nin eline geçeceği bir durum, muhaliflerin de köşeye sıkışmasına neden olabilir. Bu durumda, sorunun insani boyutu büyük bir krize dönüşebilecektir. Ancak, stratejik açıdan bakıldığında Esed Yönetimi'nin İdlib'de muhalifleri küçük bir hatta sıkıştırması muhalif hareketleri siyasi açıdan da zayıflatabilecektir. Hatta, YPG'nin çekilmesinin getirebileceği siyasi gücün çok daha fazlasını kaybetmesine bile neden olabilir. Bu nedenle İdlib'te yaşanacak olan şeyler, bu yılın en önemli gelişmelerinden birisi olabilir.

Yeniden İnşa Süreci

Yaşadığı iç savaş nedeniyle büyük bir yıkıma uğrayan Suriye'nin ekonomik anlamda ayağa kalkması için milyarlarca dolar gerekmektedir. Suriye'nin kendi imkanlarıyla bu yükün altından

Suriye'nin Arap Birliği'ne Dönmesi

Bu süreç, halihazırda başlamış görünmektedir. Suriye kısa süre sonra Beyrut'ta yapılacak Arap Birliği toplantısına üye olarak dönemese de bazı Arap ülkelerinin büyükelçiliklerini yeniden açması, Şam Yönetimi ile doğrudan ve dolaylı görüşmelerin başlaması ve çeşitli ziyaretler dikkat çekicidir. Bu hamleler iki açıdan değerlendirilebilir: İlki, başta Suudi Arabistan ve Mısır olmak üzere Arap ülkelerinin çoğu Şam Yönetimi'yle ilişkileri geliştirme çabası içine girmiştir. Bunun muhtemelen en temel nedeni, çatışma sürecinin sonuna gelmesiyle Suriye'deki İran etkisine bir alternatif oluşturma isteğidir. İran'ın Suriye ile öteden beri yakın olan ilişkilerinin 2011'den

“ Sahadaki askeri hareketlilik incelediğinde Türkiye'nin Fırat'ın doğusuna olası bir operasyon için gerekli hazırlıkları büyük ölçüde tamamladığı söylenebilir. Ancak, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları'nda olduğu gibi, olası operasyonun zamanlamasını belirleyecek olan şey askeri gerekliliklerden ziyade ABD ve Rusya'nın tutumu olacaktır. ”

kalkması mümkün değildir. Ancak, son dönemde konuyla ilgili çıkan raporlar ve bazı kurumlarda düzenlenen çalışmalar, pek çok ülkenin yeniden inşa süreciyle yakından ilgilendiğini göstermektedir. Çatışmalar ülkenin bazı bölgelerinde halen devam etmekte ise de bir kısmında çoktan sona ermiş durumdadır. Özellikle siyasal uzlaşma sürecine paralel olarak yeniden inşa çalışmalarının gündeme geleceği görülecektir. ABD'nin işgali sonrasında Irak'ta yaşananlar bu bağlamda öğretici olabilir. Çatışma sürecinde Şam Yönetimi'nin karşısında yer alan birçok ülke, yeniden inşa sürecinin getirebileceği ekonomik faydayı ve bu süreçte oynanabilecek rolün Suriye'de tekrar etkin hale gelmenin bir aracı olduğunu dikkate alarak Şam ile ilişkiler kurabileceği söylenebilir. Üstelik, uzun süre Şam'da bir rejim değişikliğini isteyen ülkelerin de bu sürece dahil olabileceğini görmek şaşırtıcı olmayacaktır.

sonra İran'ın Suriye'de güçlü etki sahibi bir aktöre dönüşmesi süreci yaşanmıştır. Halihazırda İran'ın farklı ülkelerden getirdiği binlerce milis ve Hizbullah militanları Suriye'de varlığını korumaktadır. Çatışma sonrasında Şam'ı İran etkisine bırakmak istemeyen Arap ülkeleri Esed Yönetimi'ni en çok ihtiyaç duyduğu boyutta desteklemeye hazır olabilir: Maddi kaynak. Eğer Suriye'nin yeniden inşası söz konusu olacaksa bu kaynağın İran'dan ya da Rusya'dan gelmesi güç görünmektedir. Bu bağlamda Suriye'nin Arap Birliği'ne dönmesi Esed Yönetimi'ne sunulan bir jest niteliğinde olabilir. Her ne kadar bu jest ile kuzeyde bir askeri güç bulundurma talebi paralel gidiyor olsa da Arap ülkelerinin askeri güç bulundurma isteğinde çok ısrarcı olması beklenmemelidir. Çünkü, Suudi Arabistan gibi ülkeler Suriye'de çatışmaların durması ya da asgari seviyeye inmesiyle birlikte yeni çatışma alanının büyük bir

olasılıkla Lübnan olacağını öngörüyor olabilir. Lübnan öteden beri İran ve Suudi Arabistan arasında bir mücadele ve çatışma alanıdır. Ancak son dönemde bazı Arap ülkelerinin İsrail ile açıkça yakınlaşmasının da gösterdiği gibi önümüzdeki 1-2 yıl içinde Lübnan yeni bir hesaplaşma alanına dönüşebilir. Bu bağlamda Hizbullah ile İsrail arasında başlayabilecek bir çatışmanın Lübnan'da yeni dinamikleri tetiklemesi mümkündür. İşte bu süreçte Suriye'nin oynayabileceği rol, Arap ülkeleri açısından kritik önem taşımaktadır. Dolayısıyla, Beyrut'taki toplantı ile ilk izlerini görebileğimiz bir yakınlaşma ya da barışma süreci, sadece Suriye'deki iç gelişmeler açısından değil bölge dengeleri açısından da önemlidir.

YPG Yeni Bir Koruyucu Bulabilecek mi?

ABD'nin 2014 sonlarındaki müdahalesine kadar Şam ile olan ilişkilerini el altından sıkı sıkıya koruyan YPG'nin ABD'nin desteğiyle başka bir boyuta geçtiği görülmüştü. Savaşın sonuna doğru gelindiği bu dönemde YPG'nin ve kontrol ettiği bölgenin geleceğinin tartışmaya açılacağı başından beri beklenen bir gelişmeydi. Her ne kadar YPG, ABD'den aldığı destekle federal/özerk görünümü ve özellikle Batı ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanan de facto bir idareye dönüşmeyi hedefliyor olsa da ABD'nin çekilme kararı bu beklentiye bir darbe vurdu. ABD, gerçekten çekilir ve YPG'yi askeri ve siyasi açıdan korumaya devam etmezse, durum YPG açısından iki farklı şekilde cereyan edebilir.

Bunlardan ilki YPG'nin Rusya'nın desteğiyle Şam Yönetimi'nin güdümüne girerek varlığını bir şekilde korumaya devam etmesidir. Nitekim, ABD'nin açıklamalarının ardından bazı PYD ve YPGlilerin söylemlerinden bu anlaşılmaktadır. Ancak, ABD'den gelen çelişkili açıklamalar YPG'nin de kafasını karıştırıyor olabilir. Kontrol ettiği bölgeleri genişletirken Suriye Ordusu'yla karşı karşıya gelmeyi dahi göze alan YPG'nin şimdilerde aynı ordudan yardım beklemesi "yalnız kalma" olasılığına karşı geliştirilen taktik bir retorikten ziyade patronaj ilişkisini değiştirmeye

yönelik bir hazırlık olarak okunabilir. Ancak ABD'nin çekilme kararını ötelemesi ya da biçimini değiştirmesi bu seçeneğin de tükenmesine neden olabilir.

Bölge ülkelerinin işbirliği yaparak yakın gelecekte istikrarsızlık kaynağına dönüşmesi çok güçlü bir ihtimal olan YPG'yi ortadan kaldırması da olasıdır. YPG'nin son birkaç yıl içinde binlerce kişiyi silah altına aldığı ve kendisine ait bir militan kadrosu yarattığı dikkate alınırsa Suriye'nin kuzeydoğusundaki durumu geçici bir siyasi proje girişimi olarak görmek yetersiz olur. Türkiye, Irak ve Suriye'yi etkileyebilecek nitelikteki bu durum, bölge ülkeleri arasında koordinasyon olmadan bertaraf edilecek bir sorun değildir. Bu nedenle, sorunun askeri boyutunun çözüldüğü siyasi boyutunun ise yeni Anayasa'da çözümlenebileceği bir duruma sürüklenebilir. Bu durum YPG ve PYD için eldeki tüm avantajlarını kaybetmeye kadar varabilir. Bu nedenle, YPG ve PYD'nin ilk seçeneği hayata geçirmek için "ABD yoksa Rusya var" yaklaşımını gütmeye çalışacağını beklemek yanlış olmayacaktır.

Yukarıda ele alınan parametreler doğrultusunda 2019'da Suriye'de temelde üç önemli gelişme yaşanması beklenmelidir:

1. Suriye'nin kuzeydoğusunda ve İdlib'de nihai dengeleri belirleyecek olan iki askeri operasyon ve çatışma.
2. ABD'nin çekilmesi halinde Fırat'ın doğusunda yeni bir güç dengesinin belirlenmesi doğrultusunda cereyan edecek ve Rusya, Türkiye, Suudi Arabistan, İran, Mısır ve ABD arasında yoğunlaşacak bir güç mücadelesi.
3. Suriye genelinde anayasa yazım ve yeniden inşa süreçlerinin etkileşim içinde olacağı yeni bir güç dengesi kurma girişimleri.

Elbette bu üç gelişmenin her biri kendi içinde pek çok yeni gelişmeye sahne olabilir. Fakat, ABD, İsrail ve Suudi Arabistan'da iktidar ya da yönetici değişiklikleri olmazsa Suriye'yi 2019'da bekleyecek temel gelişmelerin bu ekseninde ele alınması pek de yanlış olmayacaktır.

Notlar

Notlar

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

مرکز دراسات الشرق الأوسط

Center for Middle Eastern Studies

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 430 26 09
☎ +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

f in t y
orsamtr